

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Den romantiske skole i Tyskland (1873)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 327. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992357883296/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

XI

Den, der har staaet i et Spejlkabinet og set sig selv og alle Genstande fordoblede i det Uendelige ovenover, nedefter, til alle Sider, har en Forestilling om den Svimmelhed, man undertiden kan føle overfor den romantiske Kunstform.

Enhver husker den pudsige Effekt, det gør, naar i Holbergs *Ulysses v. Ithacia* Personerne bestandig gør Løjer med, hvad de selv er og forestiller, naar Ulysses foreviser sit lange Skæg, der er groet ud i det Tiaars-Felttog, eller naar der paa en Kulisse staaar skrevet: «Dette skal være Troja», eller endelig naar Jøderne tilsidst bryder ind og trækker de Klæder af Skuespilleren, som han har laant til at spille Ulysses i. Skuespilkunstens Virkning beror som bekendt paa Illusion, og Illusion er en for mange Kunster fælles Bestemmelse. Saaledes skuffer en Statue og et Maleri ligesaa fuldt som et Teaterstykke, og Illusionen beror paa, at man et Øjeblik antager Stenen for Menneske og den malte Flade for en Virkelighed, der gaar i Dybden, ligesom man jævnlgt glemmer Skuespillerens Person over hans Rolle. Denne Illusion er imidlertid kun fuldstændig i Øjeblikke. Den rent Udviklede kan vel helt lade sig skuffe: Saaledes skød en indisk Soldat i Calcutta den Skuespiller, der spillede Othello, med det Udraab: «Aldrig skal det siges, at i min Nærværelse en Neger har myrdet en hvid Kvinde!» Men hos den Dannede er Illusionen kun glimtvis tilstede, saa igen en Stund ophævet o. s. v. Den kommer og gaar, kommer i det Øjeblik, Tragedien bringer En Taarer i Øjnene, gaar i det Øjeblik, man trækker sit Lommestørklæde frem og betragter sin Nabo. I dette Sansbedrag er nu Kunstværkets Virkning samlet som i sin allerfineste Spids. Illusionen er Kunstværkets Genskin i Tilskuerens Sind. Illusionen er det Skin, det Spil, hvorved det, som i Sandhed er uvirkeligt, bliver Virkelighed, bliver Alvor for Tilskueren.

I det simple, ligefremme Kunstværk er ingen særlig Opmærksomhed helliget Sansbedraget. Der sigtes ikke til det, Intet er gjort for at styrke det eller give det en særligt pirrende Ejendommelighed, end mindre er der gjort noget for at slaa det itu.

Det forstaas imidlertid let, at Illusionen kan faa noget saadant Pirrende og Pikant i alle Kunster. Naar der f. Eks. paa

et antikt Basrelief er fremstillet en Herme eller et andet Gudebillede af Sten, naar et Maleri forestiller et Maleratelier eller et Værelse, hvori der hænger Malerier, saa er det ligesom stærkere antydnet, at Basreliefet ikke selv vil gælde for Sten, at Maleriet ikke selv vil være Maleri, og af samme Art er Virkningen, naar i en Komedie en eller anden af Personerne udbryder: «Antager du mig for en Teateronkel?»

Endnu skarpere Lys falder der over Teaterillusionen, eller rettere endnu mere bringes den i Glemme, naar i et Stykke selve de optrædende Personer udfører en Komedie, som i Shakespeares *Skarsommernatsdrømmen* eller *Hamlet*. At de, som ikke deltager i dette Skuespil, ogsaa spiller Komedie, synes da besynderligt eller umuligt. Illusionen er her kunstigt forøget og dog samtidigt formindsket, idet Opmærksomheden henledes paa den. Det er tydeligt nok, at denne Leg med Sansbedraget er slaaet stærkt ned i Tieck og maatte gøre det. Da det er Illusionen, som gør Kunsten til Virkelighed og Alvor for Beskueren, er det gennem Brud paa Illusionen, at han ret for Alvor føler Kunsten som frit vilkaarligt Spil.

Tieck driver da ironisk Gæk med alt, hvad man plejer at lade uomtalt for ikke at forstyrre Illusionen. I *Den besvøvede Kai* spørger Kongen Prins Nathanael: «Men sig mig, naar De bor saa langt borte, hvorledes gaar det da til, at De kan tale vort Sprog saa flydende?» Nathanael: «Tys!» Kongen: «Hvad?» Nathanael: «Tys, tys — ti dog stille, ellers mærker Publikum dernede dog tilsidst, at det er i høj Grad unaturligt.» — Straks efter bemærker saa en af Tilskuerne: «Hvorfor kan Prinsen dog ikke hellere tale et fremmed Sprog og lade det oversætte af sin Tolk? — det er noget forbandet dumt Tøjeri.» Denne Tilskuerens Bemærkning er naturligvis spydig ment, rettet imod den platte Fordring til Naturlighed i Kunsten, for hvilken Iffland og Kotzebue var Talsmænd. Denne Fordring kom især til Orde i den franske Misforstaaelse af Aristoteles, i Læren om Rummets og Tidens Enhed. Hertil havde Schlegel efter Lessings Eksempel bemærket, at naar man allerede gjorde det store Spring, at anse Brædderne for Verden, kunde man sagtens gøre det mindre med, nu og da at lade Brædderne betyde forskellige Steder. Romantikerne anpriser derfor ogsaa uafladeligt og som et højere Kunsttrin end vort nuværende den gamle Shakespeareske Scene, hvor en Seddel paa Kulissen simpelthen angav Stedets Beliggenhed. De, der for-